

ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ТА СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІВ'ЯЗКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ¹

CONDUCTING PROCEDURAL ACTIONS AND COURT HEARINGS IN CRIMINAL PROCEEDINGS VIA VIDEO CONFERENCING: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Барабаш А.А., молодший науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального процесу та судострою
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
ORCID ID: 0009-0006-8158-4512

У статті досліджено особливості дистанційних процедур у кримінальному процесі України. У публікації проаналізовано останні зміни до кримінального процесуального законодавства, зокрема прийнятий у 2024 році Верховною Радою України законопроект № 8219. Досліджено окремі підстави проведення судового провадження у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду. Розглянуто питання проведення допиту в режимі відеоконференції в умовах, що виключають ідентифікацію особи. Проаналізовано положення ст. 35 КПК України щодо обов'язку учасника кримінального провадження, що подав до суду документи в електронній формі надсилати копії надісланих документів із ЄСІСТ. Піддано частковій критиці тезу, що ризики технічної неможливості участі в відеоконференції з використанням власних технічних засобів, покладено на учасника кримінального провадження, який подав відповідне клопотання, оскільки зазначена норма не охоплює можливість переривання зв'язку в суді. Проаналізовано нову редакцію п. 7 ч. 2 ст. 412 КПК, що встановлює, що судові рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо не виконано вимоги про фіксування судового провадження за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження в суді першої або апеляційної інстанції. Нами доведено, що сам факт запису без збереження інформації на відповідних носіях і долучення їх до матеріалів провадження унеможливить вивчення судом матеріалів справи, їх розгляд, позбавить суд апеляційної та касаційної інстанцій можливості перевірити законність і обґрунтованість судового рішення.

Ключові слова: кримінальне провадження, судовий розгляд, цифровізація правосуддя, дистанційна участь, відеоконференція, власні технічні засоби, ЄСІКС.

The article examines the peculiarities of remote procedures in the criminal procedure of Ukraine. The publication analyses the latest changes to the criminal procedure legislation, in particular, Draft Law No. 8219 adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine in 2024. The author examines certain grounds for conducting court proceedings via videoconference when broadcasting from another room, including those outside the courtroom. The author considers the issue of conducting an interrogation via videoconference in conditions that exclude identification of a person. The author analyses the provisions of Article 35 of the CPC of Ukraine regarding the obligation of a party to criminal proceedings who has submitted documents to the court in electronic form to send copies of the submitted documents from the UISIS. The author partially criticises the thesis that the risks of technical impossibility to participate in a videoconference using their own technical means are borne by the party to the criminal proceedings who filed the relevant motion, since the said provision does not cover the possibility of interruption of communication in court. The author analyses the new wording of para. 7 of Part 2 of Art. 412 of the CPC of Ukraine which establishes that a court decision is subject to cancellation in any case if the requirements for recording court proceedings by means of technical means of recording criminal proceedings in the court of first instance or court of appeal are not met. We have proved that the mere fact of recording without saving the information on the relevant media and attaching it to the case file will make it impossible for the court to study the case file, consider it, and deprive the court of appeal and cassation of the opportunity to verify the legality and validity of the court decision.

Key words: criminal proceedings, court proceedings, digitalisation of justice, remote participation, videoconference, own technical means, UJICS.

Постановка проблеми. З початком великої війни питання доступу до правосуддя – загострилося, а тому здійснення дистанційного судового провадження поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів набула статус неформальної практики.

Так в опублікованих 02.03.2022 р. Рекомендаціях Ради суддів України (далі - РСУ) щодо роботи судів в умовах воєнного стану, зазначено «при визначенні умов роботи суду у воєнний час, керуватися реальною поточною обстановкою, що склалася в регіоні» [1]. Одночасно і Верховний Суд надіслав до апеляційних судів лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 1/0/2-22 від 03 березня 2022 р., в якому, серед іншого, зазначалось про те, що: «як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі відеоконференції за допомогою інших засобів, при цьому треба звернути увагу на роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків (п. 7)» [2]. Кількість задоволення клопотань з огляду на

вказані рекомендації РСУ та ВС про участь у судовому розгляді кримінальних проваджень у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів стала переважною, але не є однозначною.

Враховуючи відсутність належної нормативної регламентації низка питань, пов'язаних із проведенням судового засідання в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів потребували невідкладного законодавчого регулювання, що і втілено Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» на практиці вирішується по-різному. Проте, і досі деякі питання так і залишились без уваги законодавця, а окремі запропоновані процедурні порядки здійснення дистанційного судового провадження викликають застереження, або ж створюють колізії у правовому регулюванні, а отже зазначене має негативний вплив на забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Відсутність правової визначеності може мати негативні наслідки в майбутньому у вигляді скасованих судових рішень та можливих звернень до Європейського суду з прав людини.

¹ Публікацію підготовлено у межах виконання фундаментальної теми дослідження «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми цифровізації та дистанційного судового провадження в кримінальному процесі в цілому та на окремих його стадіях у різний час досліджували: Ю. Аленін, Н. Бобечко, Т. Гавриш, І. Гловюк, Н. Глинська, О. Дроздов, О. Капліна, Д. Клепка, І. Крицька, О. Кучинська, Д. Літкевич, В. Малярченко, В. Мильцева, О. Метелев, В. Мурадов, М. Пашковський, М. Смирнов, А. Столітній, Г. Тетерятник, І. Тітко, А. Туманянц, С. Шаренко, Н. Шульга та ін. Означені питання й досі є предметом наукової дискусії.

Мета статті аналіз нормативних змін у правовому регулюванні дистанційних процедур у кримінальному провадженні та існуючих практичних проблем використання режиму відеоконференцзв'язку, а також обґрунтування власних висновків та пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення кримінального процесуального законодавства України у частині розглянутої проблематики.

Виклад основного матеріалу. В умовах війни, коли особиста участь особи в судовому засіданні є не тільки не рекомендованою, але й часто неможливою чи небезпечною для життя та здоров'я такої особи, постало питання про необхідність забезпечення належного рівня доступу до судочинства в умовах війни, оперативного судового розгляду питань щодо захисту прав та інтересів учасників провадження та створення умов для безперервної роботи судів. Одним із рішень стало подальше розширення можливостей використання цифрових технологій для розгляду справ, зокрема, у вигляді проведення відеоконференції поза межами суду.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 336 КПК України, судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у таких випадках: 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 4¹) введення воєнного стану або під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України; 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми. [3 КПК].

Під **неможливістю безпосередньої участі** за станом здоров'я або з інших поважних причин слід розуміти випадки, коли такі особи за станом здоров'я фізично не можуть бути присутні у судовому розгляді (наприклад, стаціонарне лікування та санаторне лікування тощо). Під іншими поважними причинами можуть бути визнані обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи (наявність малолітніх дітей при неможливості доручити їх догляд, тривала перерва у русі транспорту, перебування за межами України, бойові дії тощо). При наявності питань щодо **необхідності забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні** слід керуватися переліком заходів безпеки, які можуть застосовуватися щодо учасників кримінального провадження, перелік яких міститься у ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки (ст. 7 цього ж Закону) [4].

Разом із цим, використання відеоконференції **як заходу безпеки**, відповідно до п. 2 ст. 336 КПК, можуть виключати ідентифікацію особи. Така особа може бути допитана в режимі відеоконференції такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати. У такому випадку обмін відеоінформацією у режимі відеоконференції не здійснюється, а отримана від допитуваної особи аудіоінформація змінюється за допомогою

програмно-апаратних засобів [5]. Використання відеоконференції **як заходу безпеки не суперечить засаді безпосередності дослідження доказів і не порушує право обвинувачуваного на захист при дотриманні певних умов. Допустимим є і проведення допиту в режимі відеоконференції в умовах, що виключають ідентифікацію особи**, за умови, що зі справжніми даними особи, яка перебуває під захистом у кримінальному процесі може ознайомитися прокурор, що здійснює нагляд за додержанням законів, і суд. При отриманні показань анонімних свідків мають бути додержані вимоги змагальності. Обвинувачуваний (підсудний) повинен мати можливість бути присутнім на допиті і спостерігати за поведінкою свідка. Недотримання цього порядку є порушенням права конфронтації, передбаченого п. «d» ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Є недопустимим обґрунтування обвинувачення виключно на показках анонімних свідків, оскільки воно має бути підтверджене іншими доказами; показання анонімного свідка підлягають ретельній перевірці; рішення щодо проведення допиту в режимі відеоконференції, що виключають ідентифікацію свідка, потерпілого, іншого учасника процесу, має бути обґрунтованим. Проведення слідчої (розшукової) дії або судового засідання у режимі відеоконференції має бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки його учасників, але і все приміщення, у якому воно здійснюється, а також усіх осіб, що беруть участь або присутні під час його проведення, з метою спостереження за їх реакцією на конкретні показання або поставлені питання. [6, с. 295].

Відповідними положеннями Закону України від 23.02.2024 № 3604-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», який набув чинності 16 березня 2024 р., з поміж іншого, передбачено: 1) нову редакцію статті 35 КПК та доповнення її положенням щодо порядку подання учасниками кримінального провадження до суду процесуальних документів в електронній формі та їх реєстрації з використанням ЄСІКС та/або її окремих підсистем (модулів); 2) зміни до статті 107 КПК, встановивши необхідність фіксування кримінального провадження за допомогою технічних засобів; 3) доповнення ст.ст. 135 і 136 КПК положеннями щодо порядку здійснення виклику особи (шляхом надсилання такому учаснику справи текстових повідомлень) у кримінальному провадженні із використанням ЄСІКС та/або її окремих підсистем (модулів); 4) доповнення до статті 336 КПК, що регламентують порядок участі учасників кримінального провадження у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду; 5) зміни до статей 385 і 387 КПК, згідно з якими проведення виклику та відбору присяжних у суді буде здійснюватися з використанням ЄСІКС та/або її окремих підсистем (модулів); 6) доповнення статей 401 і 430 КПК положенням про необхідність вирішення суддею-доповідачем клопотання щодо проведення судового засідання у режимі відеоконференції під час підготовки до апеляційного та касаційного розгляду справи тощо [7].

Означеним законом забезпечено поетапне провадження ЄСІКС у кримінальне провадження шляхом внесення відповідних змін до КПК України, за аналогією до прийнятих у 2021 році змін та доповнень до КАС України, ЦПК України та ГПК України.

На першому етапі впровадження внесено зміни до КПК України у частині забезпечення обміну документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судом та учасниками судового процесу, а також забезпечення участі осіб у судових засіданнях дистанційно. Оскільки за умов використання існуючих автоматизованих систем документообігу в судах неможливо повноцінно

(без використання паперових носіїв) працювати виключно з електронними документами (починаючи з приймання документів і закінчуючи формування електронного архіву судових справ), перехід до проведення суддями розгляду справи за матеріалами судової справи в електронній формі також потребує певного часу [8, с. 1-2].

Проаналізувавши зазначені зміни можемо відмітити, що деякі і них можуть викликати до проблем у правозастосуванні. Так положеннями ст. 35 КПК України встановлено, що «у разі подання до суду документів в електронній формі учасник кримінального провадження зобов'язаний у випадках, передбачених цим Кодексом, надати доказ надсилання рекомендованим листом з повідомленням про вручення іншим учасникам кримінального провадження, які не мають офіційної електронної адреси, копій надісланих документів із використанням ЄСІКС та/або її окремих підсистем (модулів)». Такий обов'язок у новому абзаці четвертому ст. 35 КПК України може призвести до ускладнень правозастосування в частині, що не регулюється цією статтею, оскільки не зрозуміло, якщо документи подаються в паперовій формі, то чи існує вказаний обов'язок в такого учасника.

2. Також окремі зміни до ст. 336 КПК України, викликають зауваження. Зокрема ч. 4 ст. 336 КПК України передбачає, що «учасник кримінального провадження подає клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія клопотання в той самий строк надсилається іншим учасникам кримінального провадження». Відповідно до положень частини дев'ятої статті 135 КПК України: «особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом». Таким чином у разі отримання повістки про виклик у судове засідання за три дні до його проведення, подати клопотання про участь у ньому у режимі відеоконференції на практиці буде фізично не можливо. Варто звернути увагу, що відповідно до ч. 2 ст. 306 КПК «скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги». З наведеного вбачається, що у випадку подання скарги на рішення, дію чи бездіяльність під час досудового розслідування виконання ч. 4 ст. 336 КПК України видається неможливим. Можливим вирішенням цієї проблеми є скорочення строку передбаченого на подання клопотання з п'яти до трьох днів.

3. Змінами до ч. 6 ст. 336 КПК України встановлено таке: «ризик технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку тощо покладено на учасника кримінального провадження, який подав відповідне клопотання». Це породжує питання щодо можливості покладення на особу ризиків переривання зв'язку та технічної неможливості участі у відеоконференції внаслідок неможливості суду забезпечити стійкий зв'язок або взагалі розпочати відеоконференцію (враховуючи ворожі атаки на системи електропостачання нашої держави). Також у Висновку КРЕС № 14 (2011) у п. 5 якого передбачається, що «ІТ повинні бути інструментом або засобом удосконалення адміністрування судочинства, у будь-якому разі правосуддя не може існувати окремо від осіб, що до нього звертаються, а розвиток ІТ не звільняє суди від здійснення своїх повноважень» (п. 20). А тому покладення на особу ризиків технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів або переривання зв'язку може стати потенційно небезпечним

з точки зору забезпечення права особи на доступ до правосуддя.

4. Заслугує на увагу і абзац 2 ч. 6 ст. 336 КПК України, який передбачає, що «у випадку технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку в учасника, участь якого є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд». Знову ж таки зазначена норма передбачає виключно наслідки переривання зв'язку в учасника, участь якого є обов'язковою та не охоплює можливість переривання зв'язку в суді. Також варто наголосити на тому, що виконання зазначеного положення унеможливується у випадку подання здійснення дистанційного судового розгляду поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів таких питань як продовження строків застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або продовження строків досудового розслідування, тобто таких питань, розгляд яких істотно обмежено в часі. Вирішенням цієї проблеми могло б стати положення про оголошення перерви у судовому розгляді до з'ясування можливості відновлення зв'язку. За умови неможливості поновити з'єднання перенести судовий розгляд з урахуванням строків, встановлених законом, на розгляд того чи іншого питання.

5. У новій редакції п. 7 ч. 2 ст. 412 КПК України встановлено, що «судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо не виконано вимоги про фіксування судового провадження за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження в суді першої або апеляційної інстанції». Натомість попередня редакція п. 7 ч. 2 ст. 412 КПК була більш влучною та визначала, що «безумовною підставою для скасування судового рішення є випадки, коли у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції». На наш погляд саме така редакція п. 7 ч. 2 ст. 412 відповідає загальним засадам кримінального провадження. Оскільки лише сам факт запису без збереження інформації на відповідних носіях і долучення їх до матеріалів провадження не дасть змогу у разі необхідності відтворити цю інформацію. Це позбавить суд можливості вивчати матеріали справи та позбавить суд апеляційної та касаційної інстанцій можливостей для перевірки законності і обґрунтованості судового рішення.

Варто також підняти питання про можливість *проведення судового розгляду в режимі відеоконференції з «... обвинуваченим (засудженим), який заявив письмове клопотання про безпосередню участь у судовому розгляді...»?*

Положення ч. 2 ст. 336 КПК України, що обмежує право суду прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження в якому: «... **поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, ...**» суперечить частині 12 цієї ж статті відповідно до якої: «дистанційне судове провадження може здійснюватись в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, Верховному суді та під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду».

Дослідження змісту нормативної конструкції частини другої статті 336 КПК дозволяє стверджувати, що її застосування у кожному випадку залежить від волевиявлення обвинуваченого (засудженого), котрий перебуває «... поза межами приміщення суду». Як влучно зауважують І.В. Гловюк та О.М. Дроздов, що з метою запобігання зловживанням судами повноваженнями щодо формального застосування наведених положень ч. 2 ст. 336 КПК України це положення доречно тлумачити так, що дистанційне судове провадження здійснюється не у будь-якому випадку в умовах воєнного стану, а лише тоді коли в конкретному провадженні відповідні умови воєнного стану викликають можливість безпосередньої участі обвинуваченого в судовому провадженні [9, с. 440].

«Ухвалення судом рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, який заявив клопотання про безпосередню участь у судовому розгляді, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану, згідно з приписами ст. 412 КПК - є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону» - до такого висновку дійшла Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі у своїй Постанові від 21 листопада 2022 р. у справі № 415/1698/12-к.

Обґрунтовуючи свою позицію ККС ВС зазначає, що: «кримінальний процесуальний закон надає важливого значення волевиявленню обвинуваченого, від якого залежить рішення суду. Зокрема, залежно від впливу на прийняття процесуального рішення волевиявлення обвинуваченого може бути: а) правозобов'язуючим; б) умовно зобов'язуючим; в) рекомендаційним. Волевиявлення правозобов'язуючого характеру містить у собі обов'язкову для виконання волю обвинуваченого. Виражене у встановленому законом порядку обвинуваченим волевиявлення, безумовно зобов'язує правозастосовника до прийняття конкретного процесуального рішення, обмежуючи судову дискрецію. До таких зобов'язуючих належить і положення ч. 2 ст. 336 КПК. Уся нормативна конструкція вказаної процесуальної норми вказує на те, що саме суду надається дискреційне право під час ухвалення рішення про здійснення судового провадження дистанційно вирішувати питання про форму судового засідання».

На відміну від інших учасників судового провадження, волевиявленню обвинуваченого при вирішенні питання про форму проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, надається правозобов'язуючого значення: «Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперчує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження

в умовах воєнного стану»[10]. Разом з тим, «...КПК не формалізує, яким чином обвинувачений має заперечувати проти застосування відеоконференції. Зважаючи на те, що до обвинуваченого у кримінальному провадженні застосовний загальнодозвільний тип правового регулювання, допустимим є заперечення у будь-якій формі, де є явним волевиявлення особи про те, що вона бажає бути особисто присутньою у суді» [11]. Суд наголошує, що «у разі, якщо в силу захворювання стан здоров'я обвинуваченого перешкоджає його безпосередній участі в судовому засіданні або становить загрозу чи небезпеку життю, здоров'ю інших учасників судового процесу, необхідним є вжиття заходів для знешкодження загрози для здоров'я обвинуваченого та учасників кримінального провадження та/або перерви на строк, об'єктивно необхідний для їх усунення. І лише після цього, з урахуванням непереборності виниклих загрози, у відповідності до норм міжнародного права та національного законодавства суд повинен приймати рішення про здійснення дистанційного судового провадження в режимі відеоконференції за участю обвинуваченого з відповідним його обґрунтуванням» [11].

Висновки. Навіть в умовах воєнного конфлікту курс на цифрову трансформацію України не змінився. Подальший цифровий розвиток держави закладений й у програмі Плану відновлення України. У проєкті Плану відновлення України робочої групи «Юстиція» прямо вказується на необхідність поглиблення діджиталізації в діяльності органів правопорядку в Україні. Першим кроком до вирішення вже існуючих проблем дистанційної участі в судовому розгляді у кримінальному провадженні став Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», який створив умови для поетапного початку впровадження ЄСІТС у кримінальне провадження. Разом і цим, багато проблем правового регулювання дистанційних процедур так і залишилися не вирішеними і потребують подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Усім судам України! PCY опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану 02.03.2022. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 25.02.2024)
2. Лист Верховного Суду № 2/0/2-22 від 03.03.2022 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/newfolderforuploads/supreme/war/Informlyst20220303.pdf>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення 15.01.2024)
5. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) : затв. наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. № 155. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0155750-12>.
6. Смирнов М.І. Використання відеоконференції у кримінальному провадженні України та сфері міжнародного співробітництва держав у кримінальному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2021. С. 291-296. URL :http://www.lsej.org.ua/2_2021/73.pdf
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 23.02.2024 № 3604-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4087>
8. Пояснювальна записка до проєкту Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» (реєстр. № 8219 від 23.11.2022 р.) : офіційний сайт Верховної Ради України. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/1364f47c-17b2-4363-a2ee-fc54b6b0fe24](https://itd.rada.gov.ua/1364f47c-17b2-4363-a2ee-fc54b6b0fe24) (дата звернення: 02.02.2024 р.)
9. Гловук І.В., Дроздов О.М. Проведення судового засідання у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні: доктринальні та практичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 438-444.
10. Рішення Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 415/1698/12-к: Постанова від 21 листопада 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533687> (дата звернення: 02.02.2024 р.)
11. Рішення Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 415/1698/12-к: Постанова від 21 листопада 2022 р. URL: <http://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=107533687&red=10000310ff3dc5337cef1ae584ce877dcc607a&d> (дата звернення: 20.01.2024 р.)